

EXEMPLIFICACIÓ DELS CRITERIS DE JUSTÍCIA GLOBAL ALS MATERIALS CURRICULARS

#1 Perspectiva humanitzadora

Posar les persones al centre dels continguts. Centrar-se en allò que ens caracteritza i que compartim, tenint en compte totes les identitats i col·lectius.

L'ensenyament de les ciències socials, de la geografia i de la història ha estat tradicionalment més centrat en els territoris i en determinats fets del passat i del present que no en les persones que els han protagonitzat (GREDICS, 2015).

Quan Bertolt Brecht escrivia *Qui construí Tebas, la de les set portes?/ En els llibres apareixen els noms dels reis / Van arrossegar els reis els blocs de pedra?* ho feia amb una perspectiva humanitzadora: és a dir, preguntant-se per les persones. Posar les persones al centre dels continguts d'aprenentatge és clau en tot el procés educatiu, però de manera molt especial en els continguts de ciències socials: les persones i les relacions humanes en societat en són l'objecte bàsic de coneixement. Tenir una perspectiva humanitzadora dels continguts, doncs, passa per posar les persones al centre dels coneixements, assegurant-nos que ningú en queda exclòs o invisibilitzat i posant l'accent en allò que compartim i que ens fa humans, a partir de la idea d'una "identitat global humana" (Santisteban i González-Monfort, 2019).

En les representacions de la història que els i les joves aprenen, les persones no hi són predominants. Aquelles que apareixen són sobretot de col·lectius exclusius i excloents i apareixen de manera deshumanitzada (Massip i Pagès, 2016). Segons l'Observatori de llibres de text (ICIP-ECP, 2017), els protagonistes que apareixen als llibres de text analitzats no donen visibilitat a les diferents persones i col·lectius de la societat, sobrerrepresentant les classes socials dirigents i de professions militars i infrarepresentant les classes socials més baixes i la població no europea.

La "rehumanització dels continguts socials escolars és clau per recuperar l'esperança en una educació per a la justícia social i la pau" (Renner, 2009). Fer-ho passa per garantir la presència de tots els col·lectius -sobretot dels que queden sovint invisibilitzats-, reconèixer totes les persones com a agents històrics i tenir-ne en compte la condició humana, partint d'allò que ens fa humans.

La deshumanització és una estratègia política en la creació de relats de l'odi i la creació de la imatge dels enemics (Spillmann i Spillman, 1991); la humanització, en canvi, és clau per a la construcció d'un futur conjunt en el qual tots ens sentim i reconeguem els uns als altres com a protagonistes. Cal que ens preguntem: fins a quin punt aquests materials ens permeten entendre'ns com a humans?

Què podem fer?

- Diversificar les persones protagonistes que apareixen
- Cuidar la presència de col·lectius històricament invisibilitzats
- Visibilitzar la condició humana a partir de necessitats, experiències i interessos
- Incloure les visions i interessos de diferents col·lectius i agents socials en els conflictes
- Partir de temes humans transversals
- Projectar la ciutadania global
- Remarcar les conseqüències humanes dels conflictes
- Remarcar l'agència humana rere les causes dels processos amplis
- Posar en relació contextos "micro" amb interpretacions generals

Com ho podem fer?

- Incorporant protagonistes de diferents gèneres, classes, edats, condicions i procedències, amb els seus noms i cognoms
- Augmentant la presència d'imatges on apareguin persones, especialment de col·lectius habitualment invisibilitzats
- Incorporant històries de vida
- Utilitzant fonts primàries com fotografies o epístoles
- Partint d'històries personals per exemplificar relats més amplis
- Exemplificar la relació d'interessos de diferents col·lectius sobre una mateixa situació o problema
- Promovent l'empatia a través de les activitats

A tall d'exemple

Imatge 2. Com humanitzar les persones vençudes?

Els vencedors d'una guerra també solen guanyar el relat d'aquest conflicte armat, justificant els seus actes bèl·lics i/o minimitzant el dany dels vençuts. En l'exemple escollit, un llibre de text convida, en una doble pàgina, a reflexionar sobre la necessitat o no de bombardejar amb la bomba atòmica. La doble pàgina permet fer una reflexió a partir de textos contrastats i fomentar així l'esperit crític. Com es podria reforçar la perspectiva humanitzadora d'aquest fragment?

El text contrasta arguments per a valorar la necessitat o no de bombardejar Hiroshima i Nagasaki.

Les imatges mostren l'impacte de les bombes de lluny.

Apreu a...

Comparar textos històrics

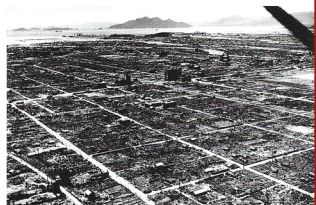
Comparar dos textos sobre un mateix fet ens permet analitzar-lo millor. En tenir en compte diferents punts de vista, la nostra anàlisi s'enriqueix i ens permet arribar a conclusions més encertades.

Quan comparem dos textos històrics n'hem de tenir en compte l'objectivitat o la subjectivitat, és a dir, si el punt de vista de l'autor és el d'una persona protagonista dels fets, i per tant està plasmanent una opinió personal, o si, en canvi, es tracta d'un historiador que intenta explicar els fets de manera rigorosa, tot i que mai no serà objectiu totalment, ja que farà la seva pròpia interpretació dels fets.

Com s'elabora la comparació?

Passos que s'han de seguir

1. Identificar i analitzar les idees principals dels textos.
2. Comparar els punts de vista i els arguments dels autors, la seva subjectivitat o objectivitat, i buscar els punts en comú i els punts divergents dels textos.
3. Sintetitzar els coneixements adquirits per mitjà dels textos.
4. Contrastar, a través dels coneixements propis, el problema al qual es refereixen els textos.

La ciutat d'Hiroshima després del llançament de la bomba atòmica.

Les bombes atòmiques sobre Hiroshima i Nagasaki

A continuació compararem dos textos diferents que ens parlen d'un mateix esdeveniment, en aquest cas el llançament de la bomba atòmica sobre les ciutats japoneses d'Hiroshima i Nagasaki.

La bomba atòmica

Abans de prendre la decisió final d'utilitzar la bomba atòmica, vaig convocar un comitè de les més destacades autoritats en el camp científic, educatiu i polític, per escoltar les seves opinions i consells. Vaig preguntar les seves opinions als Caps d'Estat Major i vaig calcular el temps que podrien resistir els japonesos, i quantes vides americanes i japoneses costaria envair l'illa central del Japó.

A Potsdam, Stalin m'havia informat que passarien tres mesos abans que Rússia estigués en condicions d'obrir un segon front contra el Japó. I durant la conferència de Potsdam havia consultat el primer ministre Winston Churchill sobre l'ús de la bomba. Churchill i els seus caps militars es van mostrar partidaris d'aquest ús.

Havíem ofert al Japó l'alternativa entre la rendició i la inevitable i completa destrucció. Els senyors de la guerra japonesa van presentar una fanàtica resistència. Era el meu deure de president obligar els guerrers japonesos a avenir-se a raons, amb la major rapidesa i amb la menor pèrdua de vides que fos possible. Aleshores vaig prendre la meua decisió. Una decisió que només m'incumbia a mi. Gairebé immediatament després de la segona bomba atòmica, els japonesos es van rendir.

Adaptat de: Truman, H., *Mr. Ciudadà*

La bomba atòmica

Quan estàvem formant les files per entrar a classe, va esclatar un llampec brusc i aterridor i ens vam veure com colpejats per una mà invisible. Una llum de color groc fosc es va estendre al nostre voltant, amb una intensitat tal que no podíem obrir els ulls. Em vaig cobrir la cara amb les mans i em vaig tombar. Algú va xiclar al meu costat i vam haver de tirar-nos a terra. Vaig aixecar el cap i vaig veure la gent que es precipitava cap a la sortida cridant desesperadament.

Les cases estaven o bé completament destruïdes o bé inclinades per la força de l'explosió. Tenia tanta calor que vaig agafar una galleda d'aigua d'un dipòsit per abocar-me-la sobre el cos. Tenia els braços i les cames rígids, i les parts cremades, inflades. La pell semblava que es despregués, posant al descobert la carn, d'un color roig intens.

Traduït i adaptat de: Gijón, F., *Horror en cadena. Apocalipsis del átomo*

1 A: En aquest text, Harry Truman justifica la seva decisió de llançar la bomba atòmica. Al seu parer, aquesta decisió va permetre evitar la mort de milers de soldats nord-americans i japonesos i posar fi definitivament a la guerra.

B: Es tracta del testimoni d'una víctima del bombardeig atòmic, que relata en primera persona la seva pròpia experiència del que va succeir. Ens parla de l'horror que va viure en aquell moment i del que succeia al seu voltant.

2 En tots dos casos es tracta de testimoniatges de persones que van viure els fets, tot i que des d'un punt de vista radicalment diferent. D'una banda, l'opinió del responsable del llançament de la bomba, i de l'altra, la versió d'una dels milers de víctimes que en van patir les conseqüències.

L'objectiu del primer és justificar una decisió del passat; el del segon és oferir un testimoni dels esdeveniments.

3 Per mitjà dels textos, obtenim informació al voltant del bombardeig atòmic d'Hiroshima i Nagasaki. Podem comprovar l'enorme transcendència d'aquest fet històric a partir dels dos testimoniatges.

Per a Truman l'important, com a cap d'Estat, era aconseguir el final del conflicte com més aviat millor, per evitar un balanç de pèrdues humanes encara més gran. A partir del relat de la víctima, es fan palesos els efectes devastadors de la bomba, i les seves terribles conseqüències per a l'ésser humà.

4 Els textos objecte d'anàlisi ens parlen de les raons i les conseqüències de l'escletxa de la bomba atòmica des de dues visions que es complementen.

El llançament de la bomba atòmica l'agost de 1945 va comportar, efectivament, la rendició del Japó i la fi de la Segona Guerra Mundial. D'altra banda, les conseqüències van ser devastadores, les ciutats d'Hiroshima i Nagasaki van ser arrasades i hi van morir més de 150.000 persones.

Núvol de fum en forma de fong després de l'explosió de la bomba atòmica sobre Nagasaki. Aquest núvol va arribar als 18 km d'alçada.

Activitats

1 A partir de les pautes que hem establert, compara ara els textos següents.

No es pot acceptar que el bombardeig atòmic hagi determinat el final de la guerra; els fets provenen que això no va fer capítol al Japó. El Govern i els alts comandaments nipons van amagar al poble la notícia, i van continuar preparant la batalla decisiva en el seu territori.

És obvi que amb els bombardejos atòmics a ciutats nipones no es pretenia cap objectiu militar important; els nord-americans volien abans que res produir un efecte psicològic amb l'extrem d'un gran nombre de gent. També es perseguia un altre objectiu: intimidar l'URSS i imposar el domini dels Estats Units en el món postbèl·lic.

Truman s'apressava d'aquesta manera a avançar-se a l'URSS, per tal d'atribuir als EUA tots els llores del vencedor i obtenir el monopoli a l'hora d'ocupar i dirigir el Japó vençut. L'URSS va entrar en la guerra el 8 d'agost. Els aliats estaven segurs que precisament aquesta entrada en la guerra convenceria definitivament el Japó que la seva plena derrota era inevitable.

Traduït i adaptat de: Koshkin, A., www.voltairenet.org/article124815.html

Mai no va haver-hi un moment de discussió sobre si s'havia d'utilitzar o no la bomba. Evitar una carnisseria immensa i indefinida, portar la guerra a la seva fi, portar la pau al món, posar mans guardadores sobre els seus pobles torturats mitjançant una manifestació de poder aclaparador, a costa d'unes poques explosions, semblava, després de tots els nostres treballs i perills, una possibilitat de salvació.

No he posat en dubte mai, des d'aleshores, que tenia la raó. Roman el fet històric, que ha de ser jutjat posteriorment, que la decisió d'usar o no la bomba atòmica per a forçar la rendició del Japó no va ser mai posat en qüestió. Va haver-hi al voltant de la nostra taula un acord unànime, automàtic i sense cap dubte; ni tampoc vaig sentir mai el menor suggeriment que hauríem d'actuar d'una altra manera.

Traduït i adaptat de: Churchill, W., *La Segona Guerra Mundial*. La estera de los libros, 2004

Per acabar d'incloure la perspectiva humanitzadora es podria:

- Mostrar fotografies o dibuixos que permetin veure l'impacte humà de la bomba atòmica.
- Utilitzar fonts japoneses en l'argumentació.
- Formular preguntes que humanitzin a les víctimes, utilitzant noms propis de persones bombardejades, i esmentant al col·lectiu *hibakusha*.

#1 Perspectiva humanitzadora

Imatge 3. Com humanitzar les víctimes d'una catàstrofe natural?

La humanització sovint passa per escoltar testimonis de persones implicades en un fenomen. L'exemple escollit convida a empatitzar amb les víctimes, convidant a recollir testimonis sobre les seves vivències.

QÜESTIONARI

1 Observa aquestes imatges de la ciutat al 1962, mapes i textos, busca més informació sobre el què va passar, el perquè i les seves conseqüències seguint el quí s'indica:

- Què va succeir el 25 de setembre de 1962?
- Quines són les causes naturals, humanes, socials, urbanes i econòmiques?
- Quines conseqüències immediates va tenir?
- Quins canvis va comportar per a la ciutat a mitjà/llarg termini?
- Explica les vivències de persones que van viure de prop les riades?

Has d'utilitzar diferents materials i fonts:

- Llibres d'història on expliqui aquests esdeveniments.
- Diaris de l'època on expliquin la notícia i/o reportatges posteriors.
- Un o més testimonis orals.

L'activitat fomenta l'anàlisi de les causes tant naturals com humanes, socials, urbanes i econòmiques.

Promou el coneixement de les vivències de les persones implicades.

Per acabar d'incloure la perspectiva es podria:

- Aportar pistes per a recollir testimonis de persones afectades.

32 | OSCAR MONTERDE I MATEO

Imatge 4. Com humanitzar civilitzacions antigues?

Mostrar civilitzacions antigues té potencial per a mostrar una organització de vida quotidiana que permet humanitzar l'altre. En el cas de les civilitzacions inques, maies i asteques, algunes visions les presenten com pobles avançats i alhora guerrers, però de forma allunyada. Com representar de forma humanitzada aquests altres pobles?

#1 Perspectiva humanitzadora

Introdueix els temes a partir d'una família fictícia, personalitzant.

La fotografia, el text i les activitats visibilitzen la vida quotidiana dels asteques (infants, dones i homes).

6 Yoli, un pagès asteca

Quan **Colom** va arribar a Amèrica, el continent estava poblat per civilitzacions diverses.

Entre les més importants hi havia l'asteca, que ocupava l'Amèrica Central, i l'índia, que s'estenia al llarg de la serralada dels Andes. Una tercera, la maia, havia desaparegut a la darreria del segle X, però n'havien quedat moltes restes monumentals.

A EL POBLAT DE YOALI

El poblat on viu Yoli està situat a la vora del llac Texcoco, al bell mig de la civilització asteca. Els seus habitants formen una gran família, que anomenen **calpulli**; tots es consideren descendents d'un avantpassat comú.

La família de Yoli viu de l'**agricultura**. El poblat es troba al mig d'uns aiguamolls i els pagesos han de construir horts flotants en els quals conreen blat de moro, patates, fetsols, xili, cotó i fruites. Els pagesos també pesquen als llacs i cacen ocells aquàtics.

Dels horts en diuen **chinampas** i els construeixen clavant estacques de fusta al sol de les zones pantanoses per delimitar el camp, que cobreixen amb llat. La **chinampa** absorbeix l'aigua del llac i el llat serveix com a adob.

Les dones porten part de la collita a un mercat i la canvien per altres articles (barata), com ara vestits de cotó de colors o objectes de ceràmica. De la venda de productes a llocs més distants se n'ocupen uns mercaders itinerants anomenats **pachecas**.

Els homes han de lluitar a l'**exèrcit** al costat de **(Moctezuma)** el gran emperador, per imposar-se als pobles rivals (els olmeques i els tolteques) i obligar-los a pagar tributs.

B EL JOC DE PILOTA

Al territori asteca hi havia ciutats força grans, com ara Tenochtitlán, Tlaxcala i Cholula. A totes hi ha grans temples i espais per a l'esport on es practica un joc de pilota, anomenat **tlachtli**, i dedicat al **deu Sol**, que té molts adeptes.

El joc enfronta dos equips, gairebé sempre de set jugadors. L'objectiu és aconseguir passar una pilota molt pesant per un cercle que hi ha adossat a un mur. No s'hi poden fer servir les mans i la pilota no pot tocar el terra, de manera que es calpeja amb les cames, les espalles, el cap o els malucs.

Quan s'aconsegueix l'objectiu, el guanyador pot demanar al contrariari un desig: el més habitual és llevar-li els vestits.

LES CIVILITZACIONS PRECOLOMBINES

Imperi asteca
Estats maias
Imperi inca

252 Tema 11

VIATJA AL PASSAT

UNA CIUTAT ASTECA

Al centre de la ciutat, enmig del llac, hi havia el **recinte sagrat** amb temples, palaus i una pista per al joc de pilota.

Els asteques tenien grans coneixements de **matemàtiques i astronomia**, que els va permetre establir un calendari.

habitatge agrícola

joc de la pilota

elaboració de coques de blat de moro

ceràmica

teixit

conreu de blat de moro

transport de mercaderies

mercaderies

Practicaven la **minería** i feien escultures i objectes d'or, plata i pedres semiprecioses.

Al voltant de la ciutat, la terra estava repartida entre **famílies pageses** que la conreaven a canvi del pagament d'impostos.

- Quines van ser les grans civilitzacions **precolombines**? On es localitzaven? Quines característiques comunes tenien?
- Fixa't en la petita ciutat on viu Yoli:
 - Describeix detalladament la funció de cada espai (agricultura, artesanía, comerç, altres activitats).
 - Què eren les **chinampas**? Com es construïen i amb quina finalitat? Quins n'eren els conreus principals? De quines altres activitats vivia la població?
 - Era important el paper dels guerrers? Amb quins pobles es disputaven el poder els asteques?
- Posa't al seu lloc
 - Imagina que el teu **calpulli** organitza un **tlachtli** (un partit de pilota). Fixa't en el vídeo www.tiching.com/729820 i redacta una crònica breu per a un diari, en la qual expliquis això:
 - Equips participants i equipament dels jugadors.
 - Aspecte del terreny de joc i **desenvolupament** del partit.
 - Premi per a l'equip guanyador i càstig per al perdedor.
- Quins esports actuals et recorda aquest joc? Quines semblances i diferències hi trobes?

L'època dels grans descobriments geogràfics 253

Explicació de les tasques amb perspectiva de gènere.

Per acabar d'incloure la perspectiva humanitzadora caldria... Fer una comparació amb la nostra cultura per tal de veure que compartim activitats i característiques que ens fan ser a tots humans.

Per saber-ne més...

Pupio, Alejandra; Alcalde, Rodolfo; De la Fuente, Laura (2019). *¿Qué nos hace humanos? Un manual para pensarnos en las aulas*. Buenos Aires: Editorial de la Universidad Nacional del Sur.

Blevins, Brooke i Talbert, Tony (2016). Challenging Neoliberal Perspectives: a framework for humanizing social studies teacher education. A Crowe, Alicia i Cuenca, Alexander (Eds.). *Rethinking Social Studies Teacher Education in the Twenty-First Century*. London: Springer.

Anguera, Carles et al (2016). Què ens fa humans? Un programa alternatiu de ciències socials. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.